

УДК 821.111

Підгорна А. Б.¹, Довгоноженко А. В.²

¹ канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФз-319м НУ «Запорізька політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ТА РОЛЬ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ

Образ світу, втілений в мові, відповідає поняттю «мовна картина світу» (за термінологією американських когнітивістів – «концептуалізація

світу, вміщена в мові»). Вперше тезу про мовну картину світу запропонував В. Гумбольдт, який стверджував, що в «кожній природній мові є характерний тільки для неї погляд на світ» [3, с. 38]. В свідомості людей, які належать тому чи іншому національному колективу, складається та передається із покоління в покоління свій образ об'єктивної навколишньої дійсності. Картина світу, на думку багатьох лінгвістів, – вихідний глобальний образ світу, який репрезентує сутнісні властивості світу в розумінні її носіїв, лежить в основі світогляду людини та є результатом усієї її духовної активності. «Картина світу – створений людиною суб'єктивний образ об'єктивної дійсності – це не дзеркальне відображення світу, а завжди певна його інтерпретація» [3, с. 38]. Сучасні уявлення про мовну картину світу у викладі Ю. Д. Апресяна виглядають таким чином. Кожна мова віддзеркалює певний спосіб сприйняття та концептуалізації світу. Відображені в ній значення створюють цілісну систему поглядів, свого роду певну колективну філософію, яка стає обов'язковою для всіх носіїв мови. Властивий певній мові спосіб концептуалізації дійсності – частково універсальний, частково національно-специфічний, тому носії різних мов можуть бачити світ по-різному, крізь призму своїх мов [1, с. 43].

Теоретичне обґрунтування проблеми сприйняття світу у формі мовної картини світу дає Б. О. Серебреніков у роботі «Роль людського чинника в мові. Мова і картина світу». Її автор бачить концептуальну модель світу більшою за мовну. Картина світу – це те, яким малює світ людина в своїй уяві, – феномен більш складний, ніж мовна картина світу [4, с. 9]. Р. Гжегорчикова розуміє мовну картину світу як поняттєву структуру, закріплену у системі даної мови, а, отже, в її граматичних і лексичних властивостях (значеннях слів і їх сполучуваності), що реалізуються, як і все у мові, за допомогою текстів та висловлювань [2, с. 43]. Отже, можна вважати, що сама ідея мовної картини світу поєднує в собі дві відмінні, але взаємопов'язані думки: 1) картина світу, представлена мовою, відрізняється від «наукової» (зادля позначення цього явища використовують термін «наївна картина світу»); 2) картина кожної мови є унікальною, відмінною від інших мов.

Дослідники мовної картини світу наголошують на таких її особливостях: кожен народ має певні відмінності у своїй мовній картині світу. Мовна картина світу є вторинною за своєю природою, антропоморфною за спрямованістю. Намагаючись охарактеризувати мовну картину світу, більшість науковців відзначають її особливе значення та функціонал: мова здійснює необхідність соціуму в спілкуванні та пізнанні навколишнього середовища. Основними функціями є комунікативна, мислеформлювальна, когнітивна, емоційна, експресивна, репрезентативна та імперативна. Кожна мовна одиниця є орієнтованою на концептуальний

простір довкілля, стаючи мовленнєвим проявом того чи іншого фрагмента. Та оскільки концептуальна картина світу (а отже і її частини) це явище динамічне, а не статичне, то мовні одиниці, що її відображають, зазнають усіляких перетворень і набувають концептуальних значень, що розширюють семантичне поле того чи іншого мовного знака. У результаті останній функціонує часто не просто як слово-номінація з одним чи кількома лінгвістичними значеннями, а як слово-культурний концепт.

Отже, мова є інструментом пізнання не тільки предмета, а й світу взагалі, що розширює спектр її функціонування. Вона формує особливу картину світу свого носія, є основним знаряддям фіксації, зберігання, обробки та передачі знань. Саме в мові фіксуються результати безперервної пізнавальної й творчої діяльності особи. Завдяки комунікативним можливостям здійснюється безкінечне створення та осмислення сенсу мовної діяльності загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Апресян, Ю. Д. Эмоциональная система. Образ человека по данным языка: попытка системного описания [Текст] / Ю. Д. Апресян // Вопросы языкознания, 1995. – № 1. – С. 37-65.
2. Гжегорчикова, Р. Понятийная оппозиция вверх вниз и понятия места, предмета и пространства [Текст] / Р. Гжегорчикова. – К. : Изд-во Киевского ун-та, 1993. – 83 с.
3. Гумбольдт, В. Избранные труды по языкознанию [Текст] / В. Гумбольдт; [пер. с нем. Г. М. Рамишвили]. – М. : Прогресс, 1984. – 397 с.
4. Серебренников, Б. А. К проблеме «язык и мышление» (всегда ли мышление вербально?) [Текст] / Б. А. Серебренников // Сравнительное лингвистическое языкознание. – 1977. – № 1. – С. 9-17.